

Virtual Reality Revisited

Philoktetes — variations door het Kaaitheater

Concept: Jan Ritsema, Ron Vawter

Regie: Jan Ritsema

Met: Ron Vawter, Dirk Roofthoof, Viviane De Muynck

Dramaturgie: Bettina Masuch

Muziek: Henry Threadgill

Vormgeving: Herman Sorgeloos

Lichtontwerp: Jim Clayburgh

Kostuums: Ann Weckx

Terwijl Jan Hoet koos de artistieke realiteit te verdedigen in een politiek gevecht en Eric Antonis een punt achter de eindbalans van Antwerpen 93 tracht te plaatsen, wordt er door andere mensen binnen de ring nog hevig gevochten om vorm te geven aan hun ervaring en hun kunstenaarschap. Nu de lentekriebels de zonnige glimlach en de liefde weer meststof toedienen, brengt het Kaaitheater een wereldcreatie met visie.

Philoktetes — variations heet het stuk dat de Griekse mythe met een morbide klankkleur weergeeft. Gespeeld in het Frans, Duits en Engels worden de versies van André Gide en Heiner Müller naast een nieuwe tekst van John Jesurun geplaatst. In een regie van Jan Ritsema brengen Dirk Roofthoof, Viviane De Muynck en de Amerikaanse acteur Ron Vawter een encensering van de dood. Zonder franjes.

Philoktetes is in het bezit van de boog van Herakles en diens dodelijke pijlen en neemt deel aan de Griekse expeditie tegen Troje. Tijdens de tocht wordt hij gebeten door een slang: hij houdt er een stinkende wonde aan over. Omwille van de stank en het gejammer dat hij verspreidt, wordt hij — op aansporen van Odysseus — op het onbewoonde eiland Lemnos achtergelaten. De Grieken maken geen vorderingen bij het beleg van Troje: een ziener vertelt hen dat zij slechts kunnen winnen door de boog en de pijlen van Herakles. Odysseus en Neoptolemos, Achilles' zoon, reizen naar Lemnos om de boog te halen. Zo krijg je het paradoxale verhaal van de

banneling in het bezit van de graal, en hoe de Rechters hem het geheime wapen willen ontfutselen. Het is het verhaal van de onafwendbare nutteloosheid van het individuele leven dat — gestigmatiseerd door een maatschappij — nog slechts kan pogen het onafwendbare te overstijgen door de dood als fait-divers te behandelen en ze van al haar romantiek te ontdoen — met de rottende wond als a-poëtische metafoor voor het noodlot.

Ron Vawter, die met The Wooster Group een reputatie heeft opgebouwd als theaterakteur, heeft AIDS. Voor de 46-jarige filmakteur betekende dat zijn fin-de-carrière. De filmindustrie neemt nu eenmaal niet graag onverzekerbare risico's zoals een produktie opzetten met een aan een gecontesteerde ziekte lijdende acteur. Jonathan Demmes *Philadelphia* is de laatste produktie waarin Vawter te zien is. In het theater, echter, heeft Vawter de strijd aangebonden met de stinkende wonde, die vaak het misverstand oproept dat het slechts een symptoom is van een bizarre en a-morele levensstijl. *Philoktetes — variations* is door deze moeilijke thematiek en door het Wooster-effect een fascinerende, aangrijpende en bij tijden ondoordringbare voorstelling geworden.

De drie luiken van de voorstelling krijgen elk hun decor: metalen kooien (ontworpen door Herman Sorgeloos) die de visie van de auteurs belichamen. Zo wordt de openingstekst van Jesurun gespeeld op een platform met drie tv-schermen, waarop röntgen-beelden worden getoond, of het getormenteerde lichaam van Ron Vawter tegen een achtergrond van rode en witte bloedcellen. 'The cadavers direct the autopsy' doet hier al zijn intrede, en een

Philoktetes die als banneling de godin van het eiland is geworden, hoort de verstoring door Neoptelomos (Dirk Roofthoof) verbitterd aan. *Philoktetes* ziet zijn hele bestaan herleid tot de wonde die hij draagt, zonder misdaad, zonder aanwijsbare overtreding. Roofthoofs prangende 'Did it have anything to do with love?' breekt de illusie van de illusie: het gaat hier helemaal niet over de mythe van *Philoktetes*, maar om het mythologische monster dat Ron Vawter in het isolement duwde. Een virus, een organisme,

een slang, een groeiende wonde die tot een vonnis wordt door het racisme van Vawters hoogwaardige bezoek.

Het fragment uit Müllers *Philoktet* breekt het communicatieve van het woord af. Lemnos wordt gereduceerd tot een rots in een bloedkuip. De protagonisten zien een onstuitbare dynamiek aan het werk waaruit geen van hen kan ontsnappen. Viviane De Muynck is echter de enige wiens Duits geen onrecht doet aan de tekst, en Vawter maakt zelfs gebruik van een bandje om de Duitse klanken toch nog bij benadering te kunnen produceren. De toeschouwer wordt zwaar op de proef gesteld door de vele pauzes die dat tot gevolg heeft, maar wanneer hij/zij het geduld opbrengt zich sterker op de mimiek van de acteurs te concentreren, vervat dit deel het ontroerendste moment van de voorstelling. Duidelijk vermoeid en over de aanvaardbare limieten van de zelfkwelling heen geeft Vawter zijn monoloog uit handen, en vraagt Viviane De Muynck hem voor te lezen. 'I don't want to perform, I'd rather listen' — een monoloog die het verhaal vertelt van de verbanning, en de bittere vrucht die in Philoktetes achterblijft: de afschuw voor een zinloos leven. In stilte weent de man, ontkracht, ontraadseld.

Gides *Philoctète* handelt om de deugden die de personages voorstellen. Elk van hen heeft een doel gekozen, een toewijding aan het vaderland, de medemens of zichzelf. Dat streven wordt in de tekst overwonnen, en parallel daarmee tracht Ron Vawter elk streven in het leven — dat noodzakelijk eindigt in de dood — te bezweren. Hij plaatst zich volledig buiten de handeling, organiseert, encenseert wat op het eerste zicht een morbide fotosessie met in een lijkstik poserende modellen lijkt. Zo ontmantelt hij zowel de romantiek van de tekst als de romantiek van de dood. Er is geen overwinning, buiten de weigering op te geven, de overwinning van het forfait. Zijn akteerstijl wordt levendiger, en maant de andere acteurs voortdurend aan de tekst onnauwkeuriger en sneller door te lezen. Hijzelf spreekt geen enkele lijn van de tekst van Gide, maar wordt de objectiverende fotograaf. Dat geeft de toeschouwer ook wat kans om rustig adem te halen; de ludieke elementen worden ten volle uitgespeeld

met Dirk Roofthoof, de kaalhoofdige man die als een langharige bruid moet plaatsnemen in de wit-fluwelen kist. Het spel-element ruimt stap voor stap plaats in: bloementuultjes moeten het ontzien, de foto's volgen elkaar sneller op, de 'just skip that' zindert door de zaal, en de ontklede Vawter wordt van slachtoffer tot organisator. Hij neemt de controle van de belichting over, maquilleert de andere acteurs in eender wit, en werkt zo naar de overwinning van de witte stilte toe. Wanneer hij uiteindelijk met zijn uitgemergelde lichaam zelf plaatsneemt in de doodskist, krijgt het stuk een wrange nasmaak. Of gaan de variaties op het thema verder dan een tegen beter weten in glimlachen met de dood, een uitdagen van de sluipschutter die zich met het leven zelf heeft vermengd?

Philoktetes — variations is een dubbel getuigenis: enerzijds is er de ziekte die wordt getoond, als realiteit en als stigma. Anderzijds overwint Ron Vawter het onmachtige gevoel, en misverstand, dat je het leven moet stopzetten wanneer je wordt geconfronteerd met de naderende dood. De virtuele realiteit die zich voor de ogen van de toeschouwer afspeelt, verliest al het virtuele: het is de realiteit zelve. En Vawter heeft blijkbaar de rollen omgedraaid, het aftellen stopgezet, door niet in het leven maar in het theater te kunnen zeggen: 'Black out, Eddie!'. Kurt Melens

Philoktetes — variations loopt in deSingel te Antwerpen van 16 tot 19 maart; daarna in het Hebbeltheater te Berlijn (24 tot 27 maart), in De Brakke Grond te Amsterdam (15 tot 19 juni), op het Szene-festival te Salzburg, in het Theater Am Turm te Frankfurt, in Kampnagel te Hamburg; later toert de voorstelling in de Verenigde Staten.